

แหล่งศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมอันควรอนุรักษ์ในจังหวัดอุบลราชธานี

ชื่อแหล่งศิลปกรรม วัดหลวง

๑. ที่ตั้ง

เลขที่ ๙๕ ถนนพรหมเทพ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
พิกัด (UTM หรือละติจูด/ลองจิจูด) ๑๕.๒๒๔๗๕๗, ๑๐๔.๘๕๕๘๙๙

๒. ประเภทแหล่งศิลปกรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุ

อาคารและเสนาสนะในวัดหลวงมีอุโบสถ วิหารพระเจ้าใหญ่องค์หลวง (หอแจก) ศาลาปฏิบัติธรรมพระเจ้าใหญ่องค์หลวง หอระฆัง ศาลาพระพุทธรูปพิเศษ-พระสังกัจจายน์ หอฉัน-โรงครัว กุฏิอนุสรณ์พระปฐมวราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) กุฏิพระครูปริยัติยานุวัตร (เส็ง อุตตโม) ตลอดจนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ดังนี้

๒.๑ วิหารพระเจ้าใหญ่องค์หลวง

วิหารพระเจ้าใหญ่องค์หลวง เป็นหอแจกหรือศาลาการเปรียญ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๔๙๒ แทนวิหารเก่าที่รื้อถอนไป โดยมีพระครูวิจิตรธรรมภาณี (กึ่ง มหปโม) เจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานีเป็นผู้นำสร้าง ขนาดความกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๑ เมตร (กึ่งธรรม ๒๕๓๘: ๘) มีญาติโยมร่วมบริจาคสร้างหลายราย ดังข้อความที่หน้าบันรูปเทพนมของวิหารว่า “๑๘ เมษายน ๒๔๙๐ นายเปี่ยม นางเล็งเฮียง แซ่จ้อ สร้าง” และที่บันไดว่า “สวาสดี-เลื่อน ธิรพัฒน์ สร้างอุทิศส่วนกุศลให้แก่ แม่หมี่ จังกาจิตต์ (๑ มกราคม ๒๔๙๓) ประกิจ-ประยงค์ สุขรัตน์ อุทิศส่วนกุศลให้แก่บิดามารดาผู้มีพระคุณ (๑ มกราคม ๒๔๙๕) นางต๋น สร้างอุทิศแด่ พี่วิชิต โกศลวิตร (๑๘ มีนาคม ๒๔๙๖)”

ในวิหารมีพระเจ้าใหญ่องค์หลวงเป็นพระประธาน เป็นที่สวดมนต์ทำวัตรเย็นของพระภิกษุสามเณร และประกอบพิธีทางศาสนา เช่น ถวายผ้าป่า ทอดกฐิน เจริญพระพุทธมนต์ ด้านหลังเป็นห้องพักของพระภิกษุสามเณร ใต้ถุนเป็นที่เก็บสิ่งของเครื่องใช้ของวัด

๒.๒ พระเจ้าใหญ่องค์หลวง

พระประธานในวิหารคือพระเจ้าใหญ่องค์หลวง เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปิดทองปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง หน้าตักกว้าง ๒.๕ เมตร สูง ๓.๙ เมตร สร้างในปี พ.ศ. ๒๓๒๑-๒๓๓๔ หลังจากเจ้าคำผงกลับจากติดตามไปราชการปราบกบฏที่เขมร โดยช่างจากหลวงพระบางหรือเวียงจันทน์ มีพระมหาราชครูท่านหอ (แก้ว) เป็นเจ้าอาวาส มีพระนามตามชื่อวัดและชื่อของเจ้าเมืองคือเจ้าคำผงซึ่งชาวเมืองเรียกท่านว่า อาชญาหลวงเต่า ประกอบพิธีสมโภช ๓ วัน ๓ คืน อัญเชิญทวยเทพดาอารักษ์มาปกป้องรักษา ส่วนฐานเรือนแก้วสร้างในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ และมีการปฏิสังขรณ์พระพักตร์และองค์พระที่ชำรุดเพราะการรื้อวิหารหลังเก่าในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ (อรทัย เลียงจินดาถาวร และคนอื่น ๆ ๒๕๔๗: ๓๘)

๒.๓ พระแก้วไพฑูรย์

พระแก้วไพฑูรย์เป็นพระแก้วผลึกสีขาวเนื้อใสปางสมาธิ หากส่องดูใต้ฐานจะมองเห็นสายฝนเสมือนโปรยปรายลงมาจากฟ้า จึงเป็นพระพุทธรูปที่บันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลให้บ้านเมือง

มีความอุดมสมบูรณ์ พระแก้วไพฑูรย์เป็นสมบัติของเจ้านายบรรพบุรุษของเจ้าคำผิงคู่กับพระแก้วบุษราคัม ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทายาทเจ้าเมืองเกรงว่าพระแก้ว ๒ องค์นี้จะถูกขโมยไปที่กรุงเทพมหานครจึงนำพระแก้วบุษราคัมไปถวายท่านเทวธมมี (ม้าว) ซึ่งเป็นสัทธาภิหาริกของรัชกาลที่ ๔ เป็นผู้รักษาไว้ที่วัดศรีทอง (วัดศรีอุบลรัตนาราม) ส่วนพระแก้วไพฑูรย์ทายาทของเจ้าคำผิงรักษาไว้เองสืบทอดมาจนถึงนายบำเพ็ญ ณ อุบล จึงได้นำมาถวายแด่พระครูวิลาสกิจจาทร เจ้าอาวาสวัดหลวง ให้เป็นเป็นสมบัติของวัดหลวงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ (สุรียา โชคสวัสดิ์ และสุพัฒน์ เเงะปก ๒๕๕๐: ๒๕-๒๖)

๒.๔ พระเจ้าปากดำ

พระเจ้าปากดำเป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง พระรัศมียาว ประดับพลอยสี ปลายยอดเป็นผลึกแก้วใสเมื่อต้องแสงจะเปล่งประกายสวยงาม อยู่คู่วัดหลวงมาแต่เดิม สันนิษฐานว่าอาจนำมาจากเวียงจันทน์หรือจำปาสัก ริมพระโอษฐ์เปลี่ยนจากสีแดงของเดิมเป็นสีดำ จึงเรียกท่านว่าหลวงพ่opakดำหรือพระเจ้าใหญ่ปากดำ (สุรียา โชคสวัสดิ์ และสุพัฒน์ เเงะปก ๒๕๕๐: ๒๗) อาจเป็นพระพุทธรูปองค์เดียวกับที่ บำเพ็ญ ณ อุบล กล่าวว่าเคยประดิษฐานที่กุฏิท่าของวัด เป็นพระพุทธรูปที่ใช้เป็นประธานในงานบุญมหาชาติหรือบุญผะเหวด เป็นพระโบราณฐานสูง เนื้อสำริดมาก พระโอษฐ์เป็นทองชมพูห่อสีแดง (บำเพ็ญ ณ อุบล ๒๕๕๐: ๔๒) ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ วัดหลวงได้ปรับปรุงอุโบสถและหล่อจำลองพระเจ้าใหญ่ปากดำเป็นพระประธานในอุโบสถ ถวายพระนามว่า “พระพุทธรูปสิริมงคล อุบลราชธานี ศรีวนาไล” ทำพิธีสมโภชเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑ และอัญเชิญหลวงพ่opakดำองค์จริงขึ้นประดิษฐานไว้ด้านบน

๒.๕ พระนาครปรกติลา

พระนาครปรกติลามี ๒ องค์ ปางมารวิชัย ศิลปะท้องถิ่น เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ของวัดหลวงมาแต่เดิม องค์ที่พระพักตร์แตกชำรุดเคยอัญเชิญไปประดิษฐานที่วัดหาดสวนยา พระครูวิลาสกิจจาทร ได้อัญเชิญกลับมาที่วิหารพระเจ้าใหญ่องค์หลวงเช่นเดิม

๒.๖ เม็ง

เม็งหรือธรรมาสน์ปาฏิโมกข์ ศิลปะสกุลช่างเมืองอุบลราชธานี ๒ หลัง หลังแรกมีผนังพินทุรูปใบเสมา แต่เดิมใช้สำหรับแสดงพระปาฏิโมกข์ หลังที่ ๒ มีผนังพินทุรูปใบเสมาสลักรูปพญานาคปัก ๒ ตัวทางเกี้ยวรอบใบเสมาใช้สำหรับเทศน์ตอนเย็นในวันปกติ สร้างโดยญาติท่านกัญญา อดีตเจ้าอาวาสในคราวปฏิสังขรณ์วัดปี พ.ศ. ๒๔๕๔ (สุรียา โชคสวัสดิ์ และสุพัฒน์ เเงะปก ๒๕๕๐: ๔๐) เดิมประดับกระจกสี ปัจจุบันทาสีแดงและทอง

๒.๗ คัมภีร์ใบลาน

คัมภีร์ใบลานของวัดหลวงเหลืออยู่ไม่มากนัก แม้ว่าวัดหลวงจะได้ชื่อว่าเป็นสำนักเรียนมูลกัจจายน์ใหญ่ในอดีต เคยมีตู้พระธรรมเก็บคัมภีร์ใบลานไม่น้อยกว่า ๖ หลัง ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่หอศิลปราชธานีศรีวนาไล วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุบลราชธานี ๒ หลัง และจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุบลราชธานี ๒ หลัง เล่ากันว่า “หนังสือในตู้วัดหลวงมีอยู่ร่อยกว่ามัด ส่วนมากเป็นภาษาบาลีสัมกับเป็นสำนักเรียนมูลกัจจายน์โดยแท้” (ปรีชา พิณทอง ๒๕๓๘: ๑๖๖) เนื่องจากสงครามอินโดจีน

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๖-๒๔๘๘ เสื้อผ้าหายากมีราคาแพง มีผู้นำผ้าห่อคัมภีร์ไปขาย คัมภีร์ใบลานจึงแตก ผูกจนรกรุงรัง ทางวัดจึงเก็บใส่กระสอบฝังดิน ใบลานส่วนใหญ่จึงสูญหายไป (อรทัย เลียงจินดาถาวร และคนอื่น ๆ ๒๕๕๗: ๓๘) ปัจจุบันมีคัมภีร์ใบลานเก็บรักษาไว้ในตู้พระธรรมที่สร้างใหม่ ๒ หลัง ผศ. ดร. บุญชู ภูศรี คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้สำรวจและจัดระบบเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒ มีคัมภีร์ฉบับพิมพ์ภาษาไทย ๘๖ เรื่อง ส่วนคัมภีร์อักษรไทยน้อย อักษรธรรมอีสานและ อักษรขอมมีน้อยแต่เก่าแก่มาก เช่น คัมภีร์ที่สร้างโดยสมเด็จพระราชากรม พ.ศ. ๒๒๐๘ สร้างโดยแก้วมุงกุล พ.ศ. ๒๒๑๗ และสร้างโดยพระเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ. ๒๓๕๗

๒.๘ อนุสาวรีย์พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง)

รูปหล่อเจ้าพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) เจ้าเมืองอุบลราชธานีคนแรก ซึ่งพระครูวิลาศกิจจาทร (๒๕๖๒: สัมภาษณ์) เจ้าอาวาสวัดหลวงดำริว่า “เจ้าคำผงเป็นผู้สร้างวัดหลวง อัฐิของท่านก็อยู่ในวัดหลวง แต่ไม่มีรูปเหมือนของท่านในวัดหลวง” ชาวอุบลจึงร่วมกันสร้างเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔ เพื่อเป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีบวงสรวง สักการะและสวดดีวีกรรมในคุณงามความดีที่ท่านได้ก่อตั้งเมืองอุบลราชธานีมาแต่ปี พ.ศ. ๒๓๒๐

๒.๙ คัมภีร์ใบลาน

วัดหลวงมีโบราณวัตถุและศิลปวัตถุสำคัญจำนวนมาก ทั้งที่เป็นของวัดมาแต่เดิมและนำมาจากวัดอื่น หลายชิ้นนำไปเก็บรักษาและจัดแสดงที่วิทยาลัยอาชีวศึกษา อุบลราชธานี ได้แก่ พระพุทธรูป ตู้พระธรรม กากะเบี้ยว ฮางหดสรง ผ้าผะเหวด ผ้าพระบฏ เป็นต้น สิ่งที่ยังรักษาไว้ในวัดโดยเจ้าอาวาส เช่น

- จารึกการปฏิสังขรณ์วิหารหลังเก่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นอักษรไทย ๑ บรรทัด เป็นชิ้นส่วนของวิหาร

- พระพุทธรูปของเก่า สร้างจากหิน ปูนปั้น ไม้ สำริด

- พระเงินบุ ขุดได้จากธาตุของพระมหाराชครูท่านหอ (แก้ว)

- บันไดแก้ววางหนังสือโบราณ บำเพ็ญ ฌ อุบล ถวายแต่วัดหลวง

- ชิ้นส่วนประกอบของอาคารเก่าของวัด เช่น โหง่ (ช่อฟ้า) คันทวยหูช้าง บานประตู

บานหน้าต่าง

- เรือไม้ขุดโบราณ ๒ ลำ

- โปงไม้

๓. ประวัติความเป็นมา

วัดหลวงเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูลระหว่างท่ากวางตู่กับท่าจวน (ตลาดใหญ่) มีเนื้อที่ราว ๑๐ ไร่ มีอาณาเขตทิศเหนือจดถนนพรหมราช ทิศตะวันตกจดตลาดเทศบาล ๓ ทิศใต้จดริมแม่น้ำมูล และทิศตะวันออกจดบ้านเรือนประชาชน สร้างขึ้นเป็นวัดแรก ๆ ของเมืองอุบลราชธานีร่วมสมัยกับวัดเหนือ วัดกลาง วัดเหนือท่า ฯลฯ ผู้สร้างคือเจ้าพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) เจ้าเมืององค์แรกราวปี พ.ศ. ๒๓๒๒ หลังจากกลับจากราชการศึกที่เขมร ต่อมาในปี

พ.ศ. ๒๓๒๔ มีการปฏิสังขรณ์วัดได้สร้างพระเจ้าใหญ่องค์หลวงและเสนาสนะต่าง ๆ โดยช่างฝีมือดีจาก เวียงจันทน์หรือหลวงพระบาง มีความสวยงามสมกับเป็นวัดประจำเมือง ใช้เป็นที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา และเป็นที่สุดิตของพระมหाराชครูท่านหอ (แก้ว) ประมุขสงฆ์เมืองอุบลราชธานีตามธรรมเนียม เวียงจันทน์

เจ้าคำผดตั้งชื่อวัดว่า วัดหลวงให้พ้องกับนามของท่านคือ เจ้าองค์หลวงหรืออาญาหลวงเฒ่า และวัดนี้ตั้งอยู่ใกล้กับคุ้มโฮงของท่านที่เรียกว่า คุ้มเจ้าหลวง (สุริยา โชคสวัสดิ์ และสุพัฒน์ เงาะปก ๒๕๕๐: ๑-๓) หรือเรียกอีก ๒ ชื่อว่าคุ้มญาหลวง หรือคุ้มโฮงกลาง (บำเพ็ญ ณ อุบล ๒๕๕๓: ๑๔๗)

เจ้าอาวาส เจ้าอาวาสวัดหลวงนับถึง พ.ศ. ๒๕๖๒ มี ๑๑ รูป ดังนี้

๑) พระมหाराชครูเจ้าท่านหอ (แก้ว) ประมุขสงฆ์รูปแรกของเมืองอุบลราชธานี ตามธรรมเนียมเวียงจันทน์ กล่าวกันว่าท่านเป็นหลานของเจ้าพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผด)

๒) พระมหाराชครูเจ้าท่านหอ (เทนหรือเทพ) ประมุขสงฆ์เมืองอุบลราชธานี รูปที่ ๒

๓) พระครูบูรพาเขตรวคณินทร์ (เจ้าอธิการกอง) เจ้าคณะแขวง พ.ศ. ๒๔๔๔

๔) พระครูบูรพา (ญาท่านหมูน) เจ้าคณะแขวงอำเภอบุพพุปลนิคม (อำเภอมืองอุบลราชธานี) พ.ศ. ๒๔๔๘

๕) ญาท่านกิ่ง

๖) ญาชาหมา

๗) ญาครูสด

๘) ญาท่านธีร์

๙) พระครูปริยัตยานุวัตร (เส็ง อุตตโม ดวงมาลา น.ธ.เอก) เจ้าคณะตำบลในเมืองครองวัด พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๔๒

๑๐) พระครูปลัดสาธุวัฒน์ (แสง นาคเสโน เห่งาโพธิ์ ป.ธ.๗) รองเจ้าคณะอำเภอมืองอุบลราชธานี ภายหลังได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระกิตติญาณโสภณ เจ้าคณะอำเภอมืองอุบลราชธานี ครองวัด พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๒

๑๑) พระครูวิลาสกิจจาทร (บัวสอน โอภาโส มะลิ น.ธ.เอก) เจ้าคณะอำเภอดอนมดแดง ครองวัด พ.ศ. ๒๕๔๓-ปัจจุบัน

ด้านการปกครอง พระครูสังฆการพิสิฐ (ประเวศ ปริบุญโณ มูลเหล็ก) เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอดอนมดแดง เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลวง ปัจจุบันมีพระภิกษุ ๑๐ รูป สามเณร ๔ รูป

ด้านการศึกษา สามเณรของวัดศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนศรีศาสนวิทยา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาวัดด้ามพร้าว ต. ขามใหญ่ อ. เมืองอุบลราชธานี จ. อุบลราชธานี

๔. ความสำคัญ

๔.๑ เป็นวัดสำคัญในใบบอกเมืองอุบลราชธานีของพระยาราชเสนา (ทัต ไกรฤกษ์) หลวงภักดีณรงค์ (สิน ไกรฤกษ์) ขุนพรพิทักษ์ (เคลือบ ไกรฤกษ์) ว่ามีการนิมนต์พระภิกษุจากวัดนี้ไปเจริญพระพุทธ

มนต์และรับไทยธรรมที่ศาลากลางจังหวัด หลังเสร็จพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการ ณ อุโบสถ วัดหลวง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๘ เป็นเวลา ๓ วันตั้งความว่า “นิมลพระภิกษุสงฆมหาณิกายสิ้นทุกวัด คือวัด หลวงวัดหนองยางวัดสว่างวัดเรียบวัดปาน้อยวัดป่าใหญ่วัดทุ่งวัดไต้วัดท่าวัดเหนือวัดกลางรวม ๑๑ วัด จำนวนพระภิกษุสงฆ ๑๖๓ รูป เจริญพระพุทธรูปสมโภชพระบรมราชาภิเษยาลักษณ์” (ใบบอก ร.๕ ม. ๒.๑๒ ก/๓ [๖๙] ๒๔๒๘: ๑๒๑-๑๒๒) วัดนี้เป็นสถานที่ประชุมถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการ นับแต่เจ้าเมืององค์แรกถึงองค์ที่ ๓ (บำเพ็ญ ณ อุบล ๒๕๕๓: ๑๔๗)

๔.๒ เป็นวัดที่สร้างโดยเจ้าเมืองอุบลราชธานีองค์แรกคือ เจ้าพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำ ผง) เป็นทั้งวัดประจำตระกูลและวัดประจำเมืองเป็นแห่งแรกของเมืองอุบลราชธานี

๔.๓ มีความสำคัญด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมในอดีต และเป็นที่ยึดจำพรรษาของประมุข สังฆเมืองอุบลราชธานีรูปแรกคือ พระมหาราชาครูเจ้าท่านหอ (แก้ว)

๔.๔ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองคือ พระเจ้าใหญ่องค์หลวง หลวงพ่อปากคำ และพระแก้วไพฑูริย์

๔.๕ วัดหลวงเป็นหนึ่งใน ๒๒ วัดที่จัดเทศน์ธรรมัสสวณะสามัคคีของเมืองอุบลราชธานีในช่วง เข้าพรรษา ซึ่งเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ โดยเวียนไปทั้ง ๒๒ วัด เริ่มจากวัดมณีวนาราม สิ้นสุดที่วัดสุปฏิญ นารามวรวิหาร เป็นงานบุญเฉพาะของเมืองอุบลราชธานี

๔.๖ เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖

๔.๗ เป็นวัดจัดการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมดีเด่น

๕. สถานการณ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในปัจจุบัน

๕.๑ วัดหลวงมีความร่มรื่น สะอาดเป็นระเบียบสวยงาม ได้รับการรับรองเป็น “วัดส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อม ระดับดีเยี่ยม พ.ศ. ๒๕๖๒ จากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๖. ปัญหาที่พบในพื้นที่

๖.๑ ผู้คนในชุมชนรอบวัดหลวงมาช่วยงานวัดไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนจากชุมชนอื่น

๖.๒ มีรถเข้าจอดในวัดช่วงแปดโมงเช้าถึงห้าโมงเย็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้ภายในบริเวณวัดคับแคบยิ่งขึ้น

๗. ภาพประกอบ

ภาพประกอบอยู่ท้ายแบบสำรวจ ภาพประกอบถ่ายโดย ปกรณ์ ปุกหุด และณัฐพงศ์ มั่นคง เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒

๘. เกร็ดเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัด

๘.๑ พระสังกัจจายน์ มีประวัติว่าพ่อท่านลี วัดอโศการามเป็นผู้สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ประดิษฐานไว้ที่วัดสุปฏิญนารามวรวิหาร และสร้างเหรียญที่ระลึกบรรจุไว้ที่ฐานพระด้วย มีผู้ทูลฐานพระ ขโมยเหรียญแล้วโยนพระสังกัจจายน์ลงแม่น้ำมูล ลอยมาติดที่ท่าน้ำวัดหลวง ชาวบ้านจึงอัญเชิญขึ้น

ประดิษฐานไว้ที่วัดหลวง อีกข้อมูลหนึ่งว่าหลวงปู่ฝั้นเป็นผู้สร้าง ถูกโจรทำลายโยนลงน้ำ ผู้คนเห็นจึง
อัญเชิญขึ้นไว้ที่วัดหลวง

๘.๒ โครงสร้างศาลจีนห่อพระพุทธรูปพิเศษในวัดหลวงทำด้วยไม้เหลือจากศาลเจ้าพุททังซึ่งตั้งไว้ที่
สุสาน

๘.๓ พญานาค สร้างเพื่อเป็นจุดสังเกต (Landmark) และตามที่พระครูวิลาสกิจจาทร นิมิตว่า
เดินจากทำน่าน้ำมูลหน้าวัดมาที่วิหาร เห็นตายายสองคนสนทนากันว่า “เราได้เวลากลับแล้ว เจ้าของเผื่อน
มาแล้ว” แล้วเดินสวนทางไป เมื่อมองไปเห็นตายายกลายเป็นพญานาคเลื้อยลงแม่น้ำมูล จึงสร้าง
พญานาคขึ้นสองตน มีผู้ศรัทธาสักการะเช่นไหว้เป็นประจำ

๘.๔ เสนาสนะในวัดมีเรื่องเล่าหลายเรื่องว่า ใต้อุโบสถเป็นที่เก็บพระพุทธรูป อุโบสถสร้างคร่อม
สิมเก่า และเจดีย์พระมหาราชครู ศาลาจึงเม่งอิม (ปัจจุบันเหลือแต่ป้าย) แต่เดิมเป็นศาลาสวดศพ ส่วน
กุฏิพระครูปริยัตยานุวัตรเป็นกุฏิของอดีตเจ้าอาวาสสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ใช้เป็นหอฉันด้วย

๘.๕ การสร้างพระพุทธรูปพิเศษจำลอง เกิดจากนิมิตของพระครูวิลาสกิจจาทรว่า โยมรูปร่างสูง
ใหญ่มุ่งโจงกระเบนสีแดงนำปัจจัยมาถวายเป็นปี๊บ แต่หลวงพ่อบังคับไม่ให้รับ โยมบังคับให้รับ หากไม่รับจะฆ่า
ท่านขอนั่งสมาธิ ๕ นาที สักครู่เกิดพระนาคปรกปกป้องหลวงพ่อบังคับ โยมจึงขอยอมแพ้แล้วหายตัวไป พระ
ครูวิลาสกิจจาทรจึงสร้างพระพุทธรูปพิเศษจำลองขึ้นตามนิมิต

๘.๖ ราหู นายพรชัย ไควสุรัตน์ นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี สร้างถวายวัด
หลวง มีประชาชนวัยทำงานรู้จักราหูนี้จากรายการหมอลักษณ์พันธ์ง แก่ปี่ซง มาสักการะเป็นประจำ
ทำให้มีรายได้เข้าวัดหลวงเป็นประจำ

๘.๗ วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์วัดหลวง เป็นแบบพระสงฆ์ลาวใต้แบบแผนมาจากนครหลวง
เวียงจันทน์ ซึ่งเป็นแบบแผนดั้งเดิม

๙. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

๙.๑ เป็นที่บรรจุอัฐิบุคคลสำคัญ อาทิ ท้าวสุวรรณเสน (หลานท้าวคำผง) หม่อมสีดา ท้าวสีหา

๙.๒ จัดอบรมวิปัสสนากรรมฐานที่ศาลาพระเจ้าใหญ่องค์หลวงเป็นประจำ ตามแนวทางของคุณ
แม่สิริ กรินชัย ทุกวันอาทิตย์ เวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น. โดย คุณทิพย์รัตน์ เผ่าวิจารณ์ เป็นวิทยากร

๙.๓ มีถนนสายวัฒนธรรมคือ ถนนเลียบน้ำมูล เป็นพื้นที่ที่ชุมชนและนักท่องเที่ยวใช้ร่วมกันใน
การบำเพ็ญบุญตักบาตร และการให้อาหารปลาที่วังมัจฉาริมแม่น้ำมูล

๙.๔ ที่ดินของวัดหลวงเป็นตึกแถวรอบวัด จำนวน ๑๕ ห้อง มีรายได้บำรุงวัดจากการเก็บค่าเช่า

๙.๕ ชุมชนอุปถัมภ์อาหารบิณฑบาตเป็นอย่างดี ถวายภัตตาหารเช้า-เพล มีโยมมาดูแลราว ๓
กลุ่ม ชุมชนนิยมตั้งโรงงานในงานต่าง ๆ ของวัด

๙.๖ สามเณรในวัดหลวงส่วนใหญ่มาจากอำเภอเบญจลักษณ์และอำเภอน้ำยืน ส่วนพระภิกษุ
ที่มาอุปสมบท ส่วนใหญ่มาจากเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีปีละไม่ต่ำกว่า ๓๐ รูป

๑๐. ประเพณีสำคัญประจำปี

๑๐.๑ งานสมโภชพระเจ้าใหญ่องค์หลวง ทุกวันเสาร์ที่สองของเดือนเมษายน

๑๐.๒ งานประเพณีสงกรานต์ สรงน้ำพระแก้วไพฑูรย์และเจ้าคำผง วันที่ ๑๒-๑๖ เมษายนของทุกปี

๑๐.๓ เป็นหนึ่งใน ๒๒ วัด ที่จัดเทศน์ธรรมัสสวณะสามัคคีของเมืองอุบลราชธานี ในช่วงเข้าพรรษา ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๘ โดยเวียนไปทั้ง ๒๒ วัด เริ่มจากวัดมณีวนาราม สิ้นสุดที่วัดสุปฏิณาราม วรวิหาร เป็นงานบุญเฉพาะของเมืองอุบลราชธานี

๑๐.๔ งานบวงสรวงเจ้าคำผง วันที่ ๑๐ พฤศจิกายนของทุกปี

๑๐.๕ งานบุญกฐิน

๑๐.๖ งานวันลอยกระทง มีบวงสรวงพญานาคและราหู

๑๑. การติดต่อประสานงาน

พระครูสังฆการพิสิฐ (ประเวศ ปรีปัญโญ มุลเหล็ก) เลขานุการเจ้าคณะอำเภอดอนมดแดง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลวง หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘-๓๑๒๙-๘๘๕๓ หมายเลขโทรศัพท์วัด ๐-๔๕๒๕-๔๙๖๖, ๐๘-๑๙๕๕-๓๙๖๘

ภาพประกอบ

อนุสาวรีย์พระประทุมวรราชสุริยวงศ์

พระเจ้าใหญ่องค์หลวง

พระแก้วไพฑูรย์

พญานาคทางลงท่าแม่น้ำมูล

อุโบสถ

พระเจ้าใหญ่ปากตำจำลอง

ภาพประกอบ (ต่อ)

โปงไม้ของเก่า

โปงไม้

ตั้งปั้นปาติโมกข์

พระโบราณ

กุฏิอนุสรณ์พระปทุมวราชสุริยวงศ์

พระสังกัจจายน์

บรรณานุกรม

- จารึกวิหารเก่า วัดหลวง อักษรไทย จำนวน ๑๖ บรรทัด (ปรกรณ์ ปุกหุด อ่านและคัดลอก ๑๖ เมษายน ๒๕๖๑).
- บำเพ็ญ ณ อุบล. “เล่าเรื่องประเพณีศิลปวัฒนธรรมในงานช่างเมืองอุบล,” สืบสาน. ๑, ๑ (ตุลาคม ๒๕๔๙-พฤษภาคม ๒๕๕๐) : ๓๗-๔๖.
- . เล่าเรื่องเมืองอุบลราชธานี. พิมพ์ครั้งที่ ๓. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๓.
- ปรีชา พิณทอง. “การศึกษาของคณะสงฆ์เมืองอุบลราชธานี,” ใน กิ่งธรรม โดยเสด็จพระราชกุศลในการออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมเสนาณี (กิ่ง มหปผลเถร) ณ เมรุวัดมณีวนาราม ในเมือง อุบลราชธานี ๑๔ ธันวาคม ๒๕๓๘. หน้า๑๕๘-๑๘๘. อุบลราชธานี: วัดมณีวนาราม, ๒๕๓๘.
- พระครูวิลาสกิจจาทร (บัวสอน โอภาโส มะลิ). วัดหลวง (สัมภาษณ์). เจ้าคณะอำเภอดอนมดแดง เจ้าอาวาสวัดหลวง, ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒.
- พระครูสังฆการพิสิฐ (ประเวศ ปริบุญโน โมลเหล็ก). วัดหลวง (สัมภาษณ์). เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ ดอนมดแดง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลวง, ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒.
- ไพฑูรย์ มีกุล. เอกสารขั้นต้นเกี่ยวกับการปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. ๒๔๒๘-๒๔๖๕. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๓๕.
- ระลึก ธาณี. ความเป็นมาของเมืองและอำเภอต่าง ๆ ในบริเวณจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร และจังหวัดอำนาจเจริญ (พุทธศักราช ๒๓๓๕-๒๕๕๐). อุบลราชธานี: ชมรมศิษย์เก่า โรงเรียนบ้านท่าศาลา อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕๔๔.
- ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๗ (๒๗ ตุลาคม ๒๔๔๔) : ๒๕.
- วัดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี: วัดหลวง, ม.ป.ป.
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ ๕ ร.๕ ม.๒.๑๒ ก/๓ [๖๙] ใบบอกเมืองอุบลราชธานี (ก.พ ๑๐๖-ส.ค. ๑๐๖).
- สุรชัย ศรีใส. ตูพระธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๖๑.
- สุรียา โชคสวัสดิ์ และสุพัฒน์ เงามะปก. วัดหลวง อุบลราชธานี. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี , ๒๕๕๐.
- หนังสือที่ระลึกพิธีถวายศาลาปฏิบัติธรรมพระเจ้าใหญ่องค์หลวง วัดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๒๑ เมษายน ๒๕๕๕. อุบลราชธานี: วัดหลวง, ๒๕๕๕.
- อรทัย เลียงจินดาถาวร และคนอื่น ๆ. วัดหลวงพุทธศาสนศึกษาแห่งเมืองอุบลราชธานี : ประวัติศาสตร์ จากคำบอกเล่า. อุบลราชธานี: งานข้อมูลท้องถิ่น ฝ่ายหอสมุด สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๔๗.